

Åklagaren som domare

Relativ eller absolut åtalsplikt

*Indledningsanförande vid Svenska Kriminalistföreningens
årsmöte den 17 april 1975*

Av hovrättsassessor BERTIL WERNER, Stockholm

Som framgår av kallelsen till årssammanträdet är jag sekreterare i åtalsrättskommittén och det är därför som jag har fått i uppdrag att hålla inledningsanförandet idag.

Åtalsrättskommittén, vars ordförande är justitierådet Nils Mannerfelt, skall enligt sina direktiv se över de grundläggande reglerna för åtalsrätten. Kommittén har kommit ganska långt i sina överväganden och grundmönstret är klart. Eftersom vissa spörsmål fortfarande står öppna, måste jag dock ålägga mig viss restriktivitet, när jag så småningom antyder i vilken riktning kommitténs tankar går.

Mot bakgrunden av vår utredningsuppgift blev jag kanske något funderad när jag fick höra rubriceringen till dagens diskussionsämne: Åklagaren som domare? Relativ eller absolut åtalsplikt. Uppmärksammar man inte underrubriken, skulle man kunna förledas att tro, att föremålet för min framställning är ett i dessa dagar mycket omdebatterat utredningsförslag, nämligen domarutredningens betänkande *Öppnare domarbana*.

Nu är det givetvis inte alls detta som jag skall tala om, utan ämnet är i vilken utsträckning brott, som nu leder till lagföring och påföljd, skall kunna stanna på åklagarplanet. Underrubriken, Relativ eller absolut åtalsplikt, är den egentliga ramen för min framställning, vilket bör göras klart redan från början.

Jag kommer inte att tala något om åklagarens befattning med strafföreläggande, eftersom detta institut inte är något huvudämne för åtalsrättskommittén. Ett vidgat utrymme för strafföreläggandeinstitutet har däremot föreslagits av en annan utredning, 1968 års brottmålsutredning i betänkandet *Mindre brott*.

Definitioner

Vad menas då med absolut åtalsplikt och relativ åtalsplikt? Jag utgår från att det ärade auditoriet är väl insatt i vad dessa begrepp innebär, men för min egen del och som utgångspunkt för den fortsatta framställningen kan det vara nyttigt med en liten repetition.

Teorien om *absolut åtalsplikt* anses innebära att åklagaren är skyldig att väcka åtal, så snart bevismaterialet är sådant att han på objektiva grunder kan motse att den misstänkte blir fälld. Man säger också att åklagaren skall åtala, om tillräckliga skäl

föreligger för att den misstänkte har gjort sig skyldig till brottet. En absolut åtalsplikt helt utan undantag skulle alltså innebära att åklagaren aldrig skulle kunna fungera som „domare“.

Enligt *den relativa åtalsteorin* behöver åtal däremot inte alltid väckas, om brott av den misstänkte kan konstateras. Åklagaren får här pröva med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet, om åtal är påkallat.

De två åtalsteorierna utvecklades i mitten av 1800-talet och kallades då *legalitetsprincipen* och *opportunitetsprincipen*.

Legalitetsprincipen kan ses som en strävan att komma ifrån en viss godtycklighet som tidigare hade rått på straffrättsskipningens område. Som de främsta argumenten för legalitetsprincipen anfördes att rättsatserna skall tillämpas likformigt och att alla skall vara lika inför lagen.

Det visade sig dock vara en svår uppgift att ange de objektiva brottsrekvisiten så, att straffbuden inte kom att omfatta även handlingar som inte var straffvärda. Detta torde väsentligen ha berott på att lagstiftningstekniken inte var lika utvecklad som den är nu. I varje fall ansågs det, att motsättningarna mellan vad lagen straffar och vad som i det särskilda fallet kan anses straffvärt, ofta framträdde om gärningsmannens person, motiven till hans handlande, de speciella förhållanden under vilka brottet begåtts eller omständigheter som inträffat efter brottets begående beaktades.

Som en motvikt mot en rigorös tillämpning av straffbuden i situationer, där det syntes uppenbart stötande, framfördes opportunitetsprincipen i början av 1860-talet av österrikaren Julius Glaser. Dansken Stephan Hurwitz har riktat invändningar mot beteckningarna legalitetsprincipen och opportunitetsprincipen och i stället förordat beteckningarna *absolut* och *relativ åtalsplikt*. Professor Ekelöf använder beteckningarna *obligatoriskt* och *fakultativt åtal*.

Gällande rätt

Svensk rätt bygger formellt på principen att åklagaren har absolut åtalsplikt. Detta slås fast i 20 kap 6 § RB. Enligt denna paragraf *skall* åklagaren tala å brott som hör under allmänt åtal, om inte annat är stadgat.

Även i de andra nordiska länderna bygger lagstiftningen på principen om absolut åtalsplikt. I Norge och Danmark är emellertid denna princip försedd med så vida undantag, att den allmänna meningen är att relativ åtalsplikt råder i dessa länder. Den relativa åtalsplikten anses också vara förhärskande i Holland och en del andra melleneuropeiska länder.

Även i svensk rätt finns som bekant flera *undantag* från den absoluta åtalsplikten. Jag syftar här i första hand på bestämmel-

serna i 20 kap 7 § RB och i 1 § i 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, som ger åklagaren rätt att i vissa särskilda situationer besluta att inte tala å brott. Vidare vill jag erinra om de bestämmelser som finns i bl. a. barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen om särskild åtalsprövning i fråga om lagöverträdare, som har omhändertagits för vård enligt sociallagstiftningen. I brottsbalken finns också bestämmelser om särskild åtalsprövning beträffande flera brott.

Historik

Diskussionen om vi skall ha absolut eller relativ åtalsplikt i vårt land är inte någon särskilt ny företeelse. Redan på 1920-talet övervägde *Processkommissionen* allvarligt att föreslå att principen om relativ åtalsplikt infördes här. Processkommissionen ansåg, att det otvivelaktigt fanns ett behov av att kunna avvika från en strikt tillämpning av ett straffbud i speciella fall. En praktisk utväg skulle då vara, att åklagaren fick rätt att underlåta att väcka åtal vid domstol i sådana fall, där han ansåg, att det allmännas intresse inte påkallade bestraffning av den som efter lagens bokstav hade begått ett brott. Härigenom skulle man vinna, att lagöverträdaren inte bara undgick straff utan också befrielse från det obehag, som i regel är förenat med lagföring inför rätta. Dessutom skulle både det allmänna och han själv besparas besvär och kostnader.

Processkommissionen ansåg dock att det var betänkligt, att på detta sätt ge åklagaren befogenhet att underlåta åtal för ett brott, trots att det fanns tillräckliga skäl för att en viss person begått brottet, och betänkligheterna ökades i den mån brottet var av svårare beskaffenhet.

Inte heller *processlagberedningen* ansåg att tiden var mogen för att ge åklagaren en diskretionär rätt att underlåta åtal för straffbelagda gärningar. En sådan rätt ansågs inte vara förenlig med den allmänna rättsuppfattningen och skulle lätt kunna leda till missbruk.

Nästa utredning som diskuterade frågan om absolut eller relativ åtalsplikt var *strafflagberedningen*. Det skedde bl. a. i en promemoria från 1948 som handlade om domstols rätt att nedsätta eller efterge påföljd och om åtalseftergift (SOU 1948:40). Jag har tänkt redovisa strafflagberedningens synpunkter någorlunda utförligt, eftersom de ganska väl illustrerar de principiella synpunkter, som i modern tid har förts fram till stöd för resp. mot relativ åtalsplikt.

I promemorian konstaterade strafflagberedningen, att principen om absolut åtalsplikt uppenbarligen hämtar sitt främsta stöd ur kravet på *allas likhet* inför lagen. En övergång till relativ

åtalsplikt skulle därför kräva garantier för att rätten till åtalsunderlåtelse används på sådant sätt, att tilltron till rättsvårdens objektivitet och opartiskhet inte minskar.

Strafflagberedningen diskuterade också olika skäl, som tidigare anförts mot att införa relativ åtalsplikt i vårt land. Ett sådant motskäl var att *allmänpreventionen skulle försvagas*, om en generell möjlighet till åtalsunderlåtelse infördes. Ett annat var att det ansågs kunna sättas i fråga, om åklagarmyndigheten kunde anses ha en fullt oberoende ställning i förhållande till regeringsmakten — något som kunde få betydelse i politiskt upprörda tider. Vidare hade det i den tidigare diskussionen sagts, att åklagarmyndigheten inte hade sådana kvalifikationer, att man kunde överlåta prövningen av om omständigheterna är sådana, att åtal kan underlåtas i åklagarmyndighetens hand.

Mot detta anförde strafflagberedningen, att åklagaren även vid en absolut åtalsplikt har att verkställa en prövning, som ofta är av skönsmässig natur, där det i sista hand är hans omdöme som är avgörande. Exempel på detta är bedömningen av frågan om subjektivt rekvisit föreligger och om det föreligger kausalitet mellan gärningen och den brottsliga effekten. Ställningstagandet till frågan om bevisningen är tillräcklig, är också inte sällan en omdömesfråga. Strafflagberedningen pekade också på det oestriddiga faktum, att åklagaren ibland måste skärpa kravet på det subjektiva rekvisitet, kausaliteten och bevisningen för att undvika de stötande resultat, som ett strikt tillämpande av principen om absolut åtalsplikt kan föra med sig.

Efter att ha vägt skälen för och emot relativ åtalsplikt föreslog strafflagberedningen i promemorian en övergång till relativ åtalsplikt.

Vid remissbehandlingen av promemorian var dock opinionen för den absoluta åtalsplikten så stark, att strafflagberedningen i sina senare betänkanden ansåg sig böra avstå från att föreslå en övergång till relativ åtalsplikt. Som bekant ledde strafflagberedningens arbete — efter vissa jämkningar — fram till att ganska vida möjligheter att underlåta åtal infördes i vårt rättssystem.

En ytterligare utvidgning av möjligheten att underlåta åtal kom i och med att ändringarna i 20 kap 7 § första punkten RB och 1 § i 1964 års lag trädde i kraft den 1 juli 1971. Dessa ändringar innebar, att åklagaren nu får besluta om åtalsunderlåtelse, om det kan antas att annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring inte anses påkallad ur allmän synpunkt. Vidare vidgades ramen för de åtgärder som kan ligga till grund för åtalsunderlåtelse i fråga om underåriga lagöverträdare till att omfatta även mindre ingripande hjälp- och stödåtgärder.

Åtalsrättskommitténs direktiv och hittillsvarande överväganden

Samtidigt med den departementspromemoria som lancerade dessa reformer offentliggjordes direktiven för åtalsrättskommittén. Det var i slutet av år 1970.

Som jag sa' inledningsvis går kommitténs uppdrag ut på att ompröva hela frågan om åtalsbegränsningar. Direktiven var tämligen utförliga, och här kan det bara bli fråga om att dra fram kontentan av de viktigaste riktlinjerna.

Detta gör jag i fyra, grovt sammanfattade punkter:

1) Om adekvata *stödåtgärder för socialt missanpassade lagöverträdare* — i synnerhet ungdomar — kommer till stånd utanför kriminalvårdens ram, skall det övervägas, om inte samhället kan avstå från straffrättsliga förfaranden och reaktioner.

2) I sådana fall där den sociala missanpassningen har samband med bruk av *beroendeframkallande medel* eller med *psykisk sjukdom*, är det viktiga att *vård* kommer till stånd. Kan detta ske utanför straffprocessens ram, bör lagföring ofta kunna undvikas. I det sammanhanget kan påpekas att lagföring kan få negativa verkningar beträffande den vårdbehövandes samarbetsvilja.

3) Lagföring bör kunna avvaras när det är fråga om lagöverträdare med *god prognos* och man har skäl att antaga att brott som har begåtts är en engångsföreteelse.

4) *Resursbesparingsintresset* beonas starkt, och det framhålls att rättsväsendets resurser i ökad utsträckning bör inriktas på att bekämpa den grövre brottsligheten. Inställningen att samhället skall ingripa mot varje känd lagöverträdelse har, sägs det, passerats av tiden. I enlighet med detta pekar direktiven särskilt på det önskvärda i att de mest angelägna brottsbekämpande åtgärderna skall kunna prioriteras. En viktig fråga är därvid om *förundersökningsinsatserna* skall kunna begränsas. De fall, där sådana resursbesparingar utpekas såsom möjliga, är särskilt dels s.k. bagatellbrottslighet och dels seriebrottslighet, där utredning om ett begränsat antal brott ofta nog kan vara tillräcklig.

Dessa ganska stora grupper av fall, där man enligt direktiven kan överväga avsevärda lagföringsbegränsningar, leder till att det bör övervägas om den absoluta åtalsplikten bör bestå — med vidgade undantag — eller om man bör övergå till relativ åtalsplikt. Bland de faktorer som *begränsar* utrymmet för åtalsbegränsningar framhålls särskilt målsägandeintresset och då främst betydelsen av att målsägandens möjligheter att hävda ersättningsanspråk inte försämras.

Mot bakgrunden av dessa direktiv har åtalsrättskommittén diskuterat hur *åtalsplikten* bör vara utformad. En utgångspunkt har då varit att försöka få en bild av hur ett system med relativ åtalsplikt skulle gestalta sig för svenskt vidkommande. Kommittén har funnit att en *ren* lämplighetsprövning som är fri från

normer, inte kan tänkas med hänsyn till de svenska rättstraditionerna. Även för en relativ åtalsplikt måste det finnas klara riktlinjer.

Inom kommittén har det förts en ingående diskussion för att få fram vilka indikationerna för och indikationerna mot åtal borde vara i ett system med relativ åtalsplikt. Tanken har då varit att åklagaren skulle få göra sitt ställningstagande i åtalsfrågan efter en samlad bedömning av indikationerna *för* och *mot* åtal. Det skulle föra för långt att redovisa dessa indikationer mer i detalj, allrahelst som kommittén har funnit att man inte bör gå fram på den vägen. Det får därför räcka med några antydningar:

Bland *indikationerna för åtal* kan nämnas

1) Hänsyn till brottets grovhet (ex.vis. genom anknytning till straffskalorna). Därvid skulle grövre brott givetvis utgöra stark indikation för åtal — och en fallande skala av ena eller andra utformningen skulle sedan gälla.

2) Ett starkt allmänpreventivt intresse av att vissa brottstyper bekämpas (t. ex. med nuvarande värderingar: rattfylleri, gatumisshandel). Som alla förstår är detta en svårgripbar och löslig indikation.

3) Ett framträdande målsägandeintresse hör också till indikationerna för åtal.

4) Som exempel på andra mer speciella indikationer för åtal kan jag nämna, att viktigare frågor om förverkande eller annan särskild rättsverkan är aktuella, att bevisläget behöver klarläggas, att vårdbehov föreligger som inte kan tillgodoses utan lagföring m. m.

Bland *indikationerna mot åtal* märks särskilt

1) att behov av vård- eller stötåtgärd kan tillgodoses utom rätta och åtgärden framstår som ändamålsenlig,

2) att brottet är av engångskaraktär och prognosen är god,

3) gärningsmannens ungdom hör givetvis till motindikationerna,

4) processekonomiska hänsyn — inom rimliga gränser — talar också emot lagföring.

5) Vissa andra, mer speciella omständigheter skulle också kunna hänföras till motindikationerna.

En reglering efter denna modell har skisserats inom kommittén, men som nämnts förkastats.

Skälen är flera och jag nämner här några av de viktigaste: I viss mån har de invändningar som tidigare förts fram mot relativ åtalsplikt — jag nämnde dem förut — alltjämt ansetts vägran- de. De antydda rekvisiten har inte ansetts ge tillräcklig stadga som grundval. Det kan uppkomma risk för ojämnhet i tillämpningen. En särskild aspekt är följande: ordningsbotssystemet

som har stort användningsområde handhas av polismän och det väcker betänkligheter att sträcka ut en lämplighetsprövning så långt. Inte minst viktigt har det slutligen varit, att man enligt kommitténs mening kan nå i stort sett samma resultat genom absolut åtalsplikt med vidgade möjligheter till åtalsunderlåtelse. Till ett sådant resultat bidrar delvis vad kommittén tänker sig att föreslå beträffande förundersökningsbegränsningar. Den frågan skulle föra för långt att gå in på idag. Det är framför allt i den delen som resursbesparingsaspekten kommer in.

Kommittén har alltså stannat för att tillämpningsområdet för åtalsunderlåtelse på samma sätt som f.n. bör hänföras till vissa typfall, som i princip är att betrakta som undantag från den skyldighet att åtala som s.a.s. ligger i botten. Alltså i princip samma mönster som nu. Det förefaller som om detta också är i linje med önskemålen från dem som skall tillämpa bestämmelserna, nämligen åklagarna. Detta har kommit fram vid de kontakter som kommittén har haft med representanter för åklagarväsendet under arbetets gång.

Som allmän förutsättning för åtalsunderlåtelse tänker sig kommittén att det skall krävas att „hinder inte möter med hänsyn till viktigt allmänt eller enskilt intresse“. I detta anses ligga en viss uppmjukning i förhållande till gällande rätt som har rekvisitet „om ej åtal är påkallat ur allmän synpunkt“ eller likartade rekvisit. Tiden tillåter inte att jag försöker illustrera skillnaden närmare. Så mycket kan dock sägas att det är meningen att något mindre hänsyn skall tas till målsägandes intresse än som nu sker vid åtalsunderlåtelse. Detta får motvägas genom att det underlättas för målsäganden att föra civil talan.

Bestämmelserna om åtalsunderlåtelse bör i stort sett kunna byggas upp på samma sätt som nu. Kravet på att övertygande bevisning för att den misstänkte har gjort sig skyldig till brottet skall föreligga behålls också.

Man kan urskilja sex särskilda grupper av fall där åtalsunderlåtelse bör kunna komma i fråga.

1) Den första gruppen avser *mindre allvarlig brottslighet*.

Här går det knappast att utvidga tillämpningsområdet mera än som skedde genom lagändringen 1971, om man vill hålla sig inom ramen för mindre allvarlig brottslighet. En viss liberalisering i tillämpningen hoppas vi dock på genom den uppmjukning som föreslås i grundförutsättningen, som jag nyss nämnde. För den mindre allvarliga brottsligheten påräknas viktigare resursbesparingar kunna uppnås genom förundersökningsbegränsningar.

2) Den andra gruppen motsvarar nuvarande RB 20:7:2 och avser alltså *seriebrottslighet och andra konkurrenssituationer*.

Kommittén överväger här en bestämmelse av i stort sett samma typ som RB 20:7:2, men med en utformning som ger vidare möjligheter till åtalsunderlåtelse än som finns nu. I sammanhanget bör nämnas, att det är kommitténs intryck att nuvarande bestämmelse tillämpas väl sparsamt,

3) Tredje gruppen avser de fall där det är av särskilt intresse från kriminalpolitisk synpunkt att lagföring kan undvikas. Kommittén överväger att föreslå en bestämmelse som gör det möjligt för åklagaren att besluta om *åtalsunderlåtelse, om vård-, stöd- eller hjälpåtgärd kommer till stånd utan lagföring*.

Det är alltså det *faktiska förhållandet* att en åtgärd kanske redan har kommit till stånd eller i varje fall med fog kan påräknas komma till stånd som utgör grund för åtalsunderlåtelse. Åklagaren skall däremot inte bestämma beträffande vård el. dyl.

En förutsättning är *att åtgärden kan anses ägnad att främja den misstänktes anpassning i samhället*.

Meningen är att den här bestämmelsen skall bli tillämplig på sådana fall, där resultatet av en lagföring blir en dom som går ut på att den tilltalade skall bli föremål för åtgärd av väsentligen samma slag som skulle ha kommit till stånd oberoende av rättegången. De domar som det är fråga om är i första hand domar som innebär att den tilltalade överlämnas till särskild vård enligt någon av bestämmelserna i 31 kap. BrB. Vidare avses vissa fall, där skyddstillsyn ådöms, med eller utan föreskrift att den dömda skall undergå viss vård eller behandling.

Vilka kategorier av lagöverträdare är det då som kan hänföras till denna grupp?

En kategori, där kriminalpolitiska synpunkter gör sig särskilt starkt gällande är *unga lagöverträdare*. När det gäller unga lagöverträdare i åldern 15—17 år har kommittén dock ansett att det är lämpligt att ta upp dessa till särskild behandling. Kommittén överväger nämligen att föreslå att bestämmelserna om unga lagöverträdare liksom f.n. skall finnas i en särskild lag. I den lagen kommer det också att finnas bestämmelser om åtalsunderlåtelse beträffande underåriga lagöverträdare. De underåriga lagöverträdarna får därför bilda en särskild grupp som jag kommer tillbaka till. Det är den femte gruppen.

En annan kategori av lagöverträdare som kan hänföras till den tredje gruppen är *psykiskt avvikande lagöverträdare*. Att det blir möjligt att besluta om åtalsunderlåtelse i fråga om sådana lagöverträdare innebär ju i och för sig ingen nyhet, eftersom en sådan möjlighet redan finns enligt RB 20:7:4. Användningsområdet för denna bestämmelse begränsas emellertid genom det krav på att det skall föreligga kausalitet mellan brottet och den psykiska abnormiteten, som gäller nu. Det skall ju vara uppenbart att brottet begåtts under inflytande av psykisk abnormitet.

Enligt kommitténs mening bör kausalitetskravet utgå ur denna bestämmelse. Hur det skall bli för BrB:s del i motsvarande fråga prövas av 1971 års utredning om behandling av psykisk avvikande. Åtalsrättskommittén har samrått med denna utredning.

I direktiven nämns vidare lagöverträdare som begått brott under inflytande av *alkohol- eller narkotikaberoende*. I fråga om dessa betonas som jag sa' tidigare vikten av att den misstänkte får vård för sitt alkohol- eller narkotikaberoende och att den straffrättsliga reaktionen kommer i andra hand. Kommittén anser att den skisserade bestämmelsen bör ge möjlighet att tillgodose dessa synpunkter.

Det går inte alltid att hänföra en person till en viss kategori av den art som jag har nämnt nu, dvs. psykiskt avvikande, alkoholmissbrukare eller narkotikamissbrukare för dels finns det ju fall, där vård behövs av andra orsaker, och dels är det inte sällan fråga om sammansatta vårdbehov.

När det sedan gäller *vilka slag av åtgärder* som skall kunna ligga till grund för beslut om åtalsunderlåtelse så kan detta i princip vara vård-, stöd- eller hjälpåtgärd av alla de slag. Det kan vara fråga om mycket ingripande åtgärder som vidtas oberoende av den misstänktes egen vilja — typ slutna psykiatrisk vård — och det kan vara fråga om åtgärder som bygger på den misstänktes frivilliga medverkan. Det väsentliga är att åtgärden är ägnad att främja den misstänktes anpassning och därmed gör straffrättslig reaktion onödig.

Om åtgärden är sådan att den bygger på den misstänktes frivilliga medverkan kan det ju synas som om åtgärden inte är någon stark grund för åtalsunderlåtelse. Ibland kan det stå alldeles klart att den misstänkte är motiverad för åtgärden och att han inte kommer att dra sig undan att medverka. Då behöver det inte uppkomma några problem. I andra fall kan det tänkas att åklagaren vill ha mera tid på sig att bedöma om åtgärden är ägnad att främja den misstänktes anpassning i samhället. Åklagaren kan alltså behöva avvakta och se hur åtgärden verkar, innan han fattar definitiv ståndpunkt i åtalsfrågan.

För dessa och liknande fall överväger åtalsrättskommittén att föreslå en möjlighet att förklara åtalsfrågan *vilande* i avvaktan på utfallet av åtgärden.

Det finns en hel del att säga om *handläggningen* av frågor om åtalsunderlåtelse i rehabiliteringsfall av denna art men tyvärr medger inte tiden att jag går in på det spörsmålet.

4) Jag går nu över till den fjärde gruppen av åtalsunderlåtelsetfall. I åtalsrättskommitténs direktiv nämns att vidgade möjligheter till åtalsbegränsning bör övervägas även för sådana fall, där det finns fog för att anse att brottet är en engångsföreteelse och där prognosen är god. I sådana fall blir resultatet av en lag-

föring ofta att den tilltalade får villkorlig dom, som ju i realiteten inte är mycket mer än en varning. Kommittén anser att i stort sett samma resultat bör kunna åstadkommas utan att den misstänkte behöver lagföras. Kommittén överväger därför att föreslå en bestämmelse som ger åklagaren möjlighet att besluta om *åtalsunderlåtelse*, om det kan antas att en lagföring skulle komma att leda till villkorlig dom.

Även denna bestämmelse för med sig en hel del problem när det gäller handläggningen. Bl. a. behöver ju åklagaren ha visst material till grund för bedömningen av den misstänktes prognos. Kommittén överväger för den skull att föreslå en ny form av personundersökning, som kallas begränsad personundersökning. Förordnande om sådan personundersökning skall åklagaren kunna ge och rätten behöver alltså inte kopplas in.

Som jag sa' förut innebär villkorlig dom egentligen inte mycket mer än en varning. Man kan också säga att den dömda får en villkorlig påföljdseftergift. Villkorligheten varar i två år.

Även åtalsunderlåtelse som ersättning för villkorlig dom kan ses som en varning. Åtalsunderlåtelsen kan också bli beroende av att den misstänkte sköter sig. Nya brott bör t. ex. kunna leda till att åtalsunderlåtelsen återkallas. För att en person som har fått åtalsunderlåtelse inte skall komma i sämre läge än en som åtalats och fått villkorlig dom, bör möjligheten att återkalla åtalsunderlåtelse inte vara öppen hur länge som helst. Kommittén kommer att föreslå en begränsning av tiden till två år från beslutet.

5) Jag går nu över till att tala litet om den femte gruppen av åtalsunderlåtelsefall. Till denna grupp vill jag hänföra *åtalsunderlåtelse beträffande underåriga lagöverträdare, dvs. sådana som fyllt 15 men inte 18 år*. I realiteten får redan idag största delen — eller bortåt 70 % — av dessa lagöverträdare åtalsunderlåtelse.

Åtal väcks i huvudsak bara i sådana fall, där det är påkallat från allmän synpunkt.

Det största problemet när det gäller underåriga lagöverträdare är i stället de långa handläggningstiderna. Det kan dröja två till tre månader, innan yttrandet från barnavårdsnämnden kommer in till åklagaren. En annan sak som komplicerar handläggningen är att beslut om åtalsunderlåtelse i princip inte får fattas av de lokala åklagarna utan av statsåklagarna.

Av dem som får åtalsunderlåtelse enligt 1964 års lag är en avsevärd del förstagångsbrottslingar. En hel del av dem återfaller inte heller i brott.

Mot denna bakgrund överväger kommittén att föreslå en ordning som innebär avsevärda förenklingar i handläggningen. Åtalsunderlåtelse beträffande förstagångsbrottslingar bör sålunda kunna meddelas utan att yttrande har inhämtats från barna-

vårdsnämnden. Barnavårdsnämnden får alltså bara beslutet till sig och får på grundval av beslutet vidta de åtgärder som nämnden anser nödvändiga. Vid bedömningen av om den underåriga har begått brott tidigare skall hänsyn inte tas till lindrigare brottslighet av böteskaraktär.

Även för underåriga lagöverträdare som begått brott tidigare överväger kommittén bestämmelser, som innebär förenklingar i förhållande till vad som gäller nu.

6) Jag går nu över till att säga några ord om de åtalsunderlåtelsefall som jag vill hänföra till den sjätte gruppen, som är den antalsmässigt klart minsta. I åtalsrättskommitténs direktiv anförs att bestämmelserna om åtalsunderlåtelse bör utformas så att de också täcker fall som kommer upp mera sällan. F.n. finns i 20 kap. 7 § *punkt 3* en bestämmelse om åtalsunderlåtelse i sådana fall som inte ryms under de övriga punkterna. Beslut om åtalsunderlåtelse kan i dessa fall bara beslutas av RÅ och förutsättningarna är ganska snäva. Bestämmelsen tillämpas bara i ett fåtal fall per år. Kommittén överväger att föreslå en viss vidgning av möjligheterna för RÅ att besluta om åtalsunderlåtelse.

I och med detta skulle jag ha gått igenom de fall, där kommittén anser att brottet bör kunna stanna på åklagarplanet. Som jag sa' inledningsvis har det inte kunnat bli annat än antydningar om hur kommittén har tänkt sig att lösa sin uppgift, eftersom arbetet inte är slutfört ännu.

Bertil Werner